

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 17 – 1/2010.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/1_10/ajankoht_kurki_ym_1_10.pdf]

AJANKOHTAISTA: PROJEKTIESITTELY

RAJASEUDUN KIRJOITUSKULTTUURIT JA TRADITIOT

Tuulikki Kurki, Kirsi Laurén, Mari Ristolainen

Rajaseudun kirjoituskulttuurit ja traditiot (Writing Cultures and Traditions at Borders) on Suomen Akatemian rahoittama tutkimushanke, joka toimii vuosina 2010–2013 Karjalan tutkimuslaitoksessa, Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksella. Hankkeessa työskentelee viisi tutkijaa: filosofian tohtori, perinteentutkija Kirsi Laurén, filosofian tohtori, Venäjän kirjallisuuden ja kulttuurin tutkija Mari Ristolainen Itä-Suomen yliopistosta sekä filosofian tohtori, dosentti Tiia Jaago ja filosofian tohtori, arkistonjohtaja Risto Järvi Tarton yliopistosta. Hankkeen vastuullisena johtajana on dosentti, erikoistutkija Tuulikki Kurki Karjalan tutkimuslaitoksesta, Itä-Suomen yliopistosta.

Rajaseudun kirjoituskulttuurit ja traditiot tutkii kirjoitustoimintaa, kirjoittajia harrastajista ammattilaisiin, tekstejä henkilökohtaisesta kokemuksesta julkaisemattomaan ja julkaistuun kirjallisuuteen sekä kirjoitustoiminnan eri muotoja Suomen ja Venäjän sekä Viron ja Venäjän välisillä rajaseuduilla, jotka ovat myös osa EU:n itärajaa (katso kartta 1). Tutkimuksen keskeisinä tehtävinä on tarkastella rajojen ja rajaseutujen tuottamista, merkityksellistämistä ja purkamista kulttuuriteknologioiden – erityisesti kirjoittamisen – avulla. Lisäksi hanke tutkii sellaisia kirjoittamisen muotoja, jotka ovat institutionaalisen etnografisen kirjoittamisen ja kirjallisuuden reuna-alueilla. Tutkimus keskittyy 1900-luvun jälkipuoliskolle sekä 2000-luvun alkuun, mutta huomioi myös tarkasteltavien ilmiöiden historialliset kontekstit. Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa rajaseutujen kirjoituskulttuurien eri muotoja sekä rajaseuduille nykypäivänä annettuja moniäänisiä kulttuurisia ja ideologisia merkityksiä historiallisine kerroksineen. Lisäksi tavoitteena on suunnata kriittinen näkökulma institutionalisoidun kirjoittamisen reunoilta kohti niitä etnografisen tutkimuksen ja kirjallisuuden käytänteitä ja diskursseja, jotka ovat dominoineet valtioiden reuna-alueiden kulttuurista ja ideologista merkityksellistämistä. *Rajaseudun kirjoituskulttuurit ja traditiot* -hanke nostaa esiin sellaisten ihmisten kokemukset ja rajaseuduille ja rajoille antamat merkitykset, jotka ovat jääneet

huomiotta vallitsevassa asemassa olleissa etnografisissa ja taidekirjallisuuden diskursseissa. Tutkimuksen esiin nostamaa rajaseutuun liittyvää kokemuksellista arkitietoa ei myöskään ole tavoitettavissa muista lähteistä. Ruohonjuuritason näkemysten esiin nostaminen on erityisen ajankohtaista Euroopan reuna-alueilla, joissa luodaan ja uusinnetaan muun muassa talousalueita ja sotilaallisia alueita erottavia rajoja.

HANKKEEN OSATUTKIMUKSET

Kirsi Laurénin tutkimuksen *Kirjoitetut kertomukset ja kokemukset arkielämästä rajaseudulla* keskiössä ovat arkielämän kokemukset ja kirjoitukset valtakunnan itäisellä rajaseudulla Suomessa. Kokemuksia lähestytään muistitietoon ja henkilökohtaisiin kertomuksiin perustuvien tekstien välityksellä. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat: millaisia kokemuksia ja käsityksiä ihmisillä on ja on ollut erityisesti Suomen ja Venäjän raja-alueista? Kuinka näistä alueista kirjoitetaan ja kerrotaan? Millaiset kulttuuriset tekijät vaikuttavat ihmisten muistoihin, muistoista kertomiseen ja kirjoittamisaktiivisuuteen? Tutkimusaineisto kootaan yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston kanssa järjestettävällä valtakunnallisella *Elämää rajaseudulla – kokemuksia arjesta valtakunnan rajoilla* -muistitietokeruulla. Keruukutsussa pyydetään ihmisiä kertomaan omista kokemuksistaan elämästä rajaseudulla. Kirjoittajien kokemusten, käsitysten ja kertomusten kontekstualisoimiseksi tutkimuksessa kootaan myös suullista aineistoa haastatteleamalla Suomen ja Venäjän rajalla tai sen läheisyydessä asuvia ihmisiä.

Mari Ristolainen aloittaa hankkeessa Itä-Suomen yliopiston rahoittamana tutkijatohtorina (2010–2011). Ristolainen tarkastelee tutkijatohtoriprojektissaan *Virtual*

Frontiers: Russian Border Guard Poems Online miten maailman pisintä rajaa vartioivat tuhannet venäläiset naiset ja miehet antavat itselleen äänen omalla internet-keskustelufoorumillaan. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten venäläiset rajavartijat purkavat ja tuottavat jälkineuvostoliittolaisia rajoja harrastajakirjoituksissaan ”virtuaalisilla rajaseuduilla”. Lisäksi tutkimuksessa pyritään kartoittamaan niitä kulttuurisia muutoskohtia, joissa rajasta tulee joko valtakunnan viimeinen linnake tai kanssakäymisen mahdollistava portti. Tarkastelemalla rajojen kulttuurista tuottamista ruohonjuuritasolla Ristolaisen tavoitteena on osoittaa, miten merkittävä ja vähän tutkittu aihe internet-harrastajakirjoittaminen on, erityisesti jälkineuvostoliittolaisen yhteiskunnan sisältäpäin tapahtuvassa rakennusprosessissa. Mari Ristolaisella on hankkeessa myös toinen venäläiseen harrastajataiteeseen liittyvä projekti, joka sijoittuu Pihkovan alueelle. *Drawing Lines: Soviet and Post-Soviet Cultural Representations of Borders in the Pskovian Amateur Art* -projektissa (2012–2013) Ristolainen tutkii miten harrastajataidetoimintaa on käytetty sekä rajojen purkamiseen että rakentamiseen. Ristolainen keskittyy työssään sekä Toisen maailmansodan jälkeiseen Pihkovaan että nykypäivään. Suuren isänmaallisen sodan loputtua Neuvostoliitossa aloitettiin, ei ainoastaan fyysinen, vaan myös henkinen uudelleenrakentaminen. Tämä tarkoitti, että ”neuvostoperheeseen” oli saatava mukaan entiset rajanaapurit ja kansat. Viron ja Venäjän kulttuurisen rajan dekonstruointi ja neuvostoykseyden konstruointi alkavat näkyä harrastajien esittämässä ja tuottamassa taiteessa 1950-luvun puolivälistä lähtien jatkuen aina Neuvostoliiton romahtamiseen saakka. Kuitenkaan rajan uudelleen konstruointi ei alkanut heti Viron itsenäistyttyä vaan paljon myöhemmin. Vasta Virossa 2007 tapahtunut patsaskiista sysäsi kulttuurihallinnon tuottamaan Venäjän rajan käsitteeseen liittyvää diskurssia. Harrastajataiteeseen otettiin mukaan uusi teema – venäläisen kulttuurin nousu ja naapureiden tuottaminen ”toiseksi”. Tutkimuksen tavoitteena on näyttää, miten eri aikakausina sekä rajan purkaminen että rakentaminen ovat tapahtuneet samoin totalitarismin hengen mukaisin metodein keskusjohdon ja sille alisteisten alueellisten toimijoiden kautta.

Tuulikki Kurki tutkii suomea käyttäviä kirjailijoita Karjalan tasavallassa ja Itä-Suomessa. Suomea käyttävät kirjailijat edustavat kielellistä vähemmistöä Karjalan tasavallassa. Monet heistä toimivat yhteistyössä Suomessa olevien kirjailijoiden ja kulttuurialalla vaikuttavien organisaatioiden kanssa. Moni heistä on myös muuttanut Suomeen silti säilyttäen yhteyden Venäjän Karjalan kirjallisuuskenttään. Osa Karjalan tasavallan nuorista kirjailijoista toimii myös kansainvälisissä, kuten suomalais-ugrilaisten kirjailijoiden, verkostoissa. Kuitenkin molemmilla puolin rajaa vallitsevat omat vahvat kirjoittamisen traditiot, jotka erottavat kirjallisuuskenttiä toisistaan. Tutkimuksessa 1990–2000-lukujen kirjoitustoimintaa rajan molemmin puolin tarkastellaan historiallisissa ja kirjallisuustraditioiden konteksteissa. Aineistona ovat julkaistu kirjallisuus, arkistoaineistot sekä kirjailijoiden ja kulttuuritoimijoiden haastattelut.

Tiiu Jaago tutkii hankkeessa kirjoitettuja ja suullisia elämäkertoja, jotka käsittelevät Neuvostoliiton jälkeistä aikaa, ja jotka on arkistoitu Viron keskeisiin arkistoihin. Kertomukset kuvaavat elettyjä kokemuksia 1900-luvun Virossa: etnisiä (virolaisia, venäläisiä, inkeriläisiä, muita vähemmistöjä) ja kulttuurisia ryhmiä, esimerkiksi venäjänkielisiä etnisiä ryhmiä, jotka ovat muuttaneet Viroon toisen maailmansodan

jälkeen. Kertomusten avulla tarkastellaan menneen eri tulkintoja ja käsityksiä kertojien ”omasta kotiseudusta”. Tutkimuskysymyksenä on, kuinka kertojat luovat kerronnan avulla tasapainon omien ja uusien perinteiden välillä vieraissa olosuhteissa.

Risto Järv tutkii hankkeessa setukaisten kertomusperinnettä Viron ja Venäjän välisellä rajaseudulla. Hän tarkastelee, kuinka Setumaan rajasta keskustellaan nykyajan suullisissa kansankertomuksissa. Tutkimus pyrkii myös selvittämään, kuinka rajasta kertominen – joka ei edusta tavanomaisia folklorea – on viime vuosien aikana tullut ajankohtaiseksi ja tärkeäksi temaattisesti orientoituneessa etnografisessa kenttätyössä. Aiemmin tutkijat ovat pyrkineet keräämään kansantarinoita, mutta monet setukaisinformantit käsittelevät kertomuksissaan rajaa ja setukaisten suhdetta naapurikansallisuuksiin.

Projektin ohjausryhmään kuuluvat Itä-Suomen yliopistosta professori Seppo Knuutila (Suomen kielen ja kulttuuritieteiden oppiaineryhmä); dosentti, kokoelmajohtaja Jyrki Pöysä (Joensuun perinnekirjasto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) sekä professori, Pekka Suutari (Karjalan tutkimuslaitos). Tarton yliopistosta ohjausryhmään kuuluvat professori Kristin Kuutma (Kulttuurintutkimuksen ja taiteiden laitos) sekä professori Ülo Valk (Viron ja folkloren tutkimuksen laitos). Hankkeeseen ”Rajaseudun kirjoituskulttuurit ja traditiot” voi tutustua myös sen kotisivuilla osoitteessa < <http://www.locallit.net/borders> >.

Filosofian tohtorit Mari Ristolainen, Tuulikki Kurki ja Kirsi Laurén työskentelevät Itä-Suomen yliopistossa.